

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: *Harsányi Zsolt*

Cím: *Harsányi Pál*

Forrás: *Világ*

Bp
(Hely)

1923.
(Idő)

4.
(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Osztályozás

Tárgy

92

Hely

Harsányi Pál

Idő

"1923"

Személy

HARSÁNYI PÁL

IRTA: HARSÁNYI ZSOLT

Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat most hatvan esztendő. Tartott jubileumi ünnepséget és nemrég, az idei évkönyvben a társulat vázlatos életrajza is olvasható volt.

Ennek az életrajznak egyetlen szakát tudom pontosan ellenőrizni, és kissé lehangoló véletlen, hogy éppen ezt az egyet hiányosnak és felületesnek találom. Ez a szak a Harsányi Pál igazgatói működésének kora. Ez volt a társulat honfoglaló hőskora, és ha Harsányi Pál a nagyapám volt is, az ilyen esetekben obligát álszemérem ezáltal nem tart vissza attól, hogy érdeme szerint méltassak egy tipikusan magyar életet.

Babits Mihály legújabb kötetében van egy kis esszé, az a címe: *Magántudósok*. Erős és színes képet rajzol itt odavetve egy magyar tipusról. Azt mondja: „A magyar intelligencia egyazon betegsége a morbus Hungaricus intelligentiae. Pedig nem beteg látszat, lelkek ezek, sőt erősek, edzetek, makacs akaratuk, tág érdeklődésü, nagy felfogóképességü, kitünő memóriájú szellemek.”

Ha ennek az írott portrénak melléje teszem Harsányi Pál hajdani festett arcát, a kettő tökéletesen fedi egymást. És mind a kettő plasztikus erővel megtalálható a Harsányi Pál életének nemes és tragikus folyásában.

Az apja prókátor és földbirtokos volt Gyűrén. A jogtudományokat nem igen folytatta, gazdálkodott, mint a többi szabolcsiak. Itt, Gyűrén, született Pál fia is, akit Sárospatakra adtak iskolába. Sárospatak ősi alma materének oktatása felett akkor Kazinczy Ferenc nyughatatlan és izgató szellem febegett. Kazinczy ott élt a szomszédban, Széphalmon. Egy eleven értelmü, irodalmi érdeklődésü ember egész életre ezt a szellemet kellett, hogy magával vigye Pálra. És Harsányi Pál, aki mint eszmélő kis diák, ámulva tekintett Kazinczy sugárzó magasságába, huszonöt éves korára még megérte, hogy az agg mester hihetetlen sokféle ágazó levelezési és szervezési működésébe elegendhetett. Volt egy parázs vitája is Kazinczyval, Kazinczy emlegeti is, Toldy — akkor még Schedl — Ferenchez intézett egyik levelében. Kisfaludy Károly emléke izgatta akkor a magyar irodalmi köztudatot és Harsányi *Egy kis észrevétel címmel röpiratban szolt hozzá a kérdéshez*

Szinnyey József nagy író-lexikona tárgyi adatokkal támogatja és irodalomtörténeti tényné avatja az a családi legendát, hogy Harsányi Pál írta jórésze Kossuth Lajos *Hirlapjájának*. De ekkor már hosszú irodalmi mult állott mögötte: verset írt a *Sas*-ba rendes munkatársa volt a *Jelenkor*-nak, a *Társalkodó*-nak, a *Magyar Evlapok*-nak és szerkesztette a *Mulattató* címü széplitteraturai gyűjtemény tizenkét kötetét, amit ugyszóván maga írt elejétől végig. Ebben egy nyugtalankodó, minden iránt érdeklődő, mindenhez enciklopédikusan értő furcsa magyar tehetség száguldozásai láthatók. Egyik kötet az akkori magyar ur társaságokban divatos körjátékok, cikafélék (régiszó, leány-társasjátékok jelen), zálogosdik gyűjteményét tartalmazza, a másikban megjelölhető egy teljes Molière-fordítás, címe: *A képzeletben beteg*, a harmadikban anekdoták és kuriózus történetek gyűjteménye sorakozik.

A Bach-korszakban már nevezetes ember volt Pesten. Különösen a házassága után. Már nem volt fiatal ember, mikor elvette a nála jóval fiatalabb Szakáll-Nagy Rózát. Nagy párti volt ez. A szép, feltűnően magas Róza nem kisebb embernek volt a leánya, mint Nagy Leónek, a békési nábobnak, aki országos imponzor és arszlán hírnevét vitta ki hihetetlen tréfáival. Bizay, a nemzet bárója, volt a cimborája a szilaj és vidám Nagy Leónek, telente Pesten. nyaranta Füreden élték aranyvilágukat, mint ezt Tóth Béla Anekdotáinakésben néhány kései feljegyzés meséli. Egyszóval Harsányi Pál elvette ennek a Nagy Leónek a lányát. Addig is vagyonos ember volt, de most aztán teljes szabadsággal áldozott a fajtája notórius vendéglátó szervenélyének. A háza híres ház lett Pesten, a kilincs mindig kézben volt. A házigazda erősen politizált: a bakabányái kerületet képviselte az országgyűlésen és fanatikusan híve volt Deák Ferencknek, amellet a botanikus vagy bélyeggyűjtő szervenélyével vetette rá magát, ha irodalmi vagy festészeti talentumot látott meg valakiben. A háziaszony viszont mehökkentő kölkekezéseivel vonta magára a közfigyelmet: a háznál gyakran megfordult Apraxin Julia grófné, Batthyány Artur felesége, az exaltált írónő, aki később elvált az urától és színesnő lett Párisban. Harsányiné is ugy tett, mint a mágnásokkal barátkozó köznemeseik rendszeren: nem tudott mértéket adni a külsőségekben való vetekedésnek. Sok magyar családot tett tönkre már ez. Őket is jórészt ez tette tönkre.

De ez későbbi dolog. Egyelőre ott tartunk, hogy Harsányi Pál híres házigazda és híres talentumpártoló ember volt Pesten. Mikor a magyar társadalom ban csirát velett egy képzőművészeti társaság alakí

tásának eszméje, ő is ott volt a zászlóbontók között. A lelkes előkészítés után 1861 márciusában már alakuló közgyűlést tartottak az uttörők. Az első elnök Keglevich Pál gróf lett, az igazgatóság első elnöke Henszlmann Imre. De Henszlmann hamar lemondott, mert elment külföldre. Keglevich is elvesztette a kedvét, a rendes magyar szalmaláng kezdett kialudni, a hatóságok alig pár hét múlva már megtiltották a közgyűlést, pedig Keglevich helyére sikerült *Andrássy Gyula* grótot megnyerni.

Ugy tetszett, hogy a szép ötlet születése után megts hal. Nem igen lehetett remélni, hogy egy olyan társulatnak az alapszabályai, amely a nemzeti művészet művelését tűzte ki célul, Bécsből megkapják az exequaturt. Ekkor Henszlmann helyére megválasztották igazgató-elnöknek Harsányi Pált. Nagyvagyonu ember volt, társadalmi és politikai befolyása rendkívüli, hozzáértése közismert. A kezébe vette a dolgokat, valóságos dühvel fekdtt neki a feladatnak. És a csoda megtörtént. Az alapszabályokat, amelyekben az is benne volt, hogy a társulat nem vásárolhat külföldi képet, Bécs jóváhagyta.

Tíz esztendő következett ezután, Harsányi Pál elnökigazgatói munkásságának tíz esztendeje. Ragyogó és érdekes decennium. Az alapítványok összege társadalmi gyűjtés útján 34.000 forintra emelkedett, a tagok száma hétszázra. (Nagyon érdekes az az elnöki jelentés, amelyet működése első esztendejéről tartott a társulat 1863 július 5-iki közgyűlésén, s amelyet a *Sürgöny* címü lap teljes egészében leközölt.) Szervezés, sürgetés, unszolás, fáradhatatlan agilitáció eredménye volt a társulat felvirágzása, és a mai világhírü magyar piktura uttörő nevei közé aranyaiba kell vélni Harsányi Pál titkáranak és legbuzgóbb munkatársának, *Telepy* Károlynak a nevét. Amit ketten csináltak, az egy ország hálájára érdemes. Száz meg száz régi emlék közül a legszebben beszél a következő elszárgult papiros:

Bizonyítvány.

Munkácsy Lieb Mihály művészeti tehetségéről szóló bizonyítványért folyamodván az Országos Magyar Képzőművészeti Társulathoz, ennek részéről bizonyittatik, miképp ő néhány év óta több genre-

képeket nyújtván be a Társulathoz és azok a szabályszerű szakértőkből alkotott juryk által megbíráltatván, e bírások szerint oly kitünő művészeti tehetséggel megáldottnak találattott, hogy a Társulat kötelességnek érzi őt telhetőleg pártolnia műveit nemcsak kiállítani, de meg is venni és kötelességnek érzi őt minden gyámolításra és pártolásra nemcsak ajánlani, de különösen ajánlani

mint olyat, ki ha a művészetet kellő legtovább tanulmányozhatja, ritka művészi tehetségénél fogva azt meglepő tökélyre viheti.

Kelt Pesten, 1867 február 5-én.

Harsányi Pál,
igazgató-elnök.

Az ilyen nemes passzió drága mulatság. Különösen, ha valaki tulontul magára veszi a reprezentálás kötelességét. Harsányi Pál vagyona rohamosan olvadt. A szalon, amely elé annyi fogat fordult a Háromdob-utca torkolatánál álló régi házhoz, sokat evett. De még nagyobb baj volt, hogy a házigazda nemcsak politikához, képzőművészethez és irodalomhoz, hanem spekulációhoz is akart érteni. Óriási házépítkezésekbe fogott, amelyek nagyarányú és zseniális tervkörvonalait mutatták. Ekkor jött a nagy bank-krach. A szédületes, amerikai elgondolású terv elbukott a bankok elvérézésén és magával rántott mindent, mint egy Balzac-regényben. A pallérok megálltak, az állványok elnéptelenedtek, a birtokok újra kerültek. A romlást nem lehetett megállítani. Da Harsányi Pálné még ekkor is úgy ment a cirkuszba, hogy ruháskosárral vitette maga után a frissen sült fánkot, mert abban felt a gyönyörűsége, hogy a fánkot szétdobálta a cirkuszi padokon ülő gyerekek között. Vasutra pedig ekkor sem ült; mivel régi szokásáról, hogy három hintón ment le nyaralni Pestről Füredre, le kellett mondania, inkább nem ment nyaralni.

Az anyagi összeomláskor Harsányi Pál már nem volt igazgató a Társulatnál. Kevéssel azelőtt adta át új erőnek azt a helyet, amelynek buzgó és önzetlen betöltése annyira elfárasztotta, és amelyre vagyona jórészt áldozta. Szegényen és elfeledetten élt évekig abban a városban, amelynek hosszú ideig ismert gavallérja és hangadó közéleti férfia volt valaha. Emlékét a halála idézte fel még egyszer 1883-ban. Akkor meghatottan parentáltak el a magyarruhás, kör-

szakállas, testes, táblalírás külsejű öreg urat. A Fővárosi Lapok ezt írta róla: „Mélyt emondani róla, hogy derek ember volt, ki nehéz kötelességet rosszul időben buzgón teljesített. Magvető volt anélkül, hogy részt kapott volna a későbbi aratásból.”

Két végrendelet maradt utána. Az egyik akkor kelt, mikor a vagyona még nem uszott el egészen. Ebben mindenét a Tudományos Akadémiára hagyta, két fiának nem hagyott semmit. A későbbi végrendelet már akkor kelt, mikor nem volt semmije. Ezt a semmit — néhány képet, okmányt és emléket — már nem az Akadémiára hagyta, hanem a családjára. Szent ember volt, naiv, tehetséges, rajongó, magyar.